

حوادث خونین زنجان و آماری از تلفات آن به روایت

روزنامه‌ها و گزارشنامه‌های آن ایام

روزنامه رستاخیز سه شنبه ۶ شهریور، ۱۳۵۷:

ساعت یازده شب گذشته بیش از دو هزار نفر پس از پایان مجلس وعظ در مسجد ولیعصر زنجان به خیابانها ریختند و در سه دسته در نقاط مختلف شهر دست به تظاهرات زدند. تظاهرکنندگان برای سد کردن راه عبور ماشینهای پلیس تیر آهن‌های ساختمانی را در وسط خیابانها قرار دادند و سپس شیشه‌های بانک بازرگانی (شعبه پهلوی) و بازار بالا و بانک پارس شعبه بازار پایین، بانک ملی شعبه امیرکبیر، بانک ملی شعبه دروازه ارک، بانک سپه شعبه سعدی، بانکهای صادرات (شعبه پهلوی، شعبه ششم بهمن)، سالن سرپوشیده ۲۵ شهریور و سازمان زنان را شکستند. مأموران انتظامی برای مقابله با تظاهرکنندگان اقدام به تیراندازی کردند و در جریان این تظاهرات ۱۲ نفر دستگیر و سه نفر نیز به شدت مجروح گردیدند، که حال یکی از مجروحین به نام احمد مرتضایی دانش آموز ۱۷ ساله که از ناحیه جمجمه دچار شکستگی و خونریزی داخلی شده بود، وخیم و جهت مداوا به تهران اعزام شد. تظاهرات تا سحرگاه امروز ادامه داشت.

روزنامه رستاخیز سه شنبه ۲۵ مهرماه سال ۱۳۵۷:

«زنجان - خبرنگار رستاخیز

از ساعت ۹ صبح دیروز در اکثر نقاط زنجان برخوردهای شدیدی بین مردم و افراد پلیس در گرفت. در این برخورد که دامنه آن در عرض کمتر از یک ساعت تمامی شهر را فراگرفت، تعداد زیادی از شعبات بانکها و سایر مؤسسات در آتش سوختند و بقیه نیز تمام شیشه‌ها و تابلوهایشان شکسته شد. در این درگیری که همچنان تا ساعت ۱۸/۳۰ ادامه دارد، تعداد ۳ نفر مجروح و یک نفر نیز که هویتش مشخص نشده در بیمارستان درگذشت. در این درگیریها ابتدا پلیس با پرتاب و پخش گاز اشک آور اقدام به متفرق کردن مردم نمود، لیکن به علت شدت درگیری، پلیس مجبور به تیراندازی شد. در تمام خیابانهای این شهر برای از بین بردن اثر گاز اشک آور لاستیکها و چوبها را آتش

زدند، که در ضمن مانع عبور و مرور کامیونهای ارتش و پلیس شدند. همچنین اسامی تعدادی از مجروحان بدین شرح است:

یوسف حمزه لویی - مهدی رادفر - پرویز خالقی - فتح الله فضلی - رحمان لیلاپرست - جلال چنگیزی - کامل مهری - علیرضا جاویدی - رسول حیدری - رضا میرکریمی - یدالله عزت شوکتی - محمد غلامی - اژدر میرزایی - شکراله سهرابی - رسول فصاحتی - یوسف احمدی - مهدی مقدم - علی اسماعیلی - محمد افشاری - نبی اله احمدی. مکانهای آتش گرفته عبارتند از: انبار فروشگاه تعاون مصرف فرهنگیان ۵ مرتبه متوالی در ظرف دیروز، بانک ملی امیرکبیر، سه مرتبه متولی ظرف دیروز، ساختمان امور آب، چهار مرتبه متوالی ظرف دیروز، ضمناً یک دستگاه ژیان که راننده آن با افرادی که در مقابل بیمارستان شفیعیه برای اهداء خون اجتماع کرده بودند درگیری حاصل کرده بود و در نتیجه مردم اتومبیل مذکور را در مقابل آموزش و پرورش به آتش کشیدند. اتاق اصناف، مشروب فروشی خیابان خیام، بانک سپه شعبه امیرکبیر و تعداد زیادی تیر چراغ برق که در مقابل امجدیه قرار داشت به آتش کشیده شد.»

این آتش سوزی ساعتها ادامه داشت و آمبولانسهای بیمارستان و اورژانس مرکز زنجان تا شب گذشته همچنان برای حمل مجروحان در خیابانها مشغول فعالیت بودند و همچنین شیشه ۵ دستگاه از اتومبیل های آتش نشانی در این واقعه شکسته شد.

در گزارش محرمانه «اداره سوم ستاد بزرگ ارتشتاران» در روزهای پرتلاطم آذرماه سال ۱۳۵۷ درباره حوادث خونین زنجان و شمار کشته‌ها و مجروحان آن به ترتیب چنین آمده است:

۶ آذرماه ۱۳۵۷، تلفات: کشته (گرگان ۹، اصفهان ۲، همدان ۱ نفر).

مجروح (گرگان ۶۴، زنجان ۱، همدان ۷، تهران ۱، تبریز ۱، بابل ۲، دزفول و ایلام ۵ نفر).^(۱)

۱۱ آذرماه ۱۳۵۷، تلفات: کشته (تهران ۱۷، زنجان ۱، مهاباد ۱، بوشهر ۱، و رضاییه ۱ نفر).^(۲)

۱۲ آذرماه ۱۳۵۷، تلفات: مجروح (مشهد ۱۸، تهران ۴، قروه ۲، کرمانشاه ۲، بجنورد ۵، برازجان ۵، اردبیل ۱۰، زنجان ۹ نفر).^(۳)

۱۳ آذرماه ۱۳۵۷، زنجان:

عوامل اخلاکگر در کوچه و خیابانهای شهر با پرتاب سنگ و بطری آتشزا و نارنجکهای دست ساز به طرف مامورین انتظامی و تهدید آنان، ایجاد رعب و وحشت در پرسنل نظامی نمود و تعدادی از تظاهرکنندگان نیز با آتش زدن لاستیکهای فرسوده و قطع درختان، ایجاد راه بندان نموده که سرانجام تلفاتی به بار نیاورده است.

در زد و خوردهای روز جاری تا ساعت ۱۹/۱۰ دقیقه، هشت نفر از اخلاکگران بر اثر اصابت گلوله زخمی شده‌اند.^(۴)

در ستون تلفات همان روز در منبع یاد شده نیز چنین آمده است:

«تلفات: کشته (تهران ۳، جهرم ۱، زنجان ۴ نفر).

مجروح: (تهران ۸، زنجان ۲۰ نفر).^(۵)

۱۴ آذرماه ۱۳۵۷، تلفات: کشته (سردشت ۶، تهران ۵، و زنجان ۱ نفر).

۱- گزارش زمستان ۵۷، صفحه ۲۹، نشر: سازمان عقیدتی - سیاسی ارتش جمهوری اسلامی ایران، به

کوشش جلیل جباری، پاییز ۱۳۷۲. ۲- همان مدرک، صفحه ۴۳.

۳- همان مدرک، صفحه ۴۸. ۴- همان مدرک، صفحه ۵۰.

۵- همان مدرک، صفحه ۵۲.

مجروح (تهران ۲۰، سردشت ۱۵، ایلام ۱۰، و زنجان ۵ نفر).^(۱)
 ۲۰ آذرماه ۱۳۵۷، تلفات: کشته (کاشان ۱، گرگان ۲ نفر و ...)
 مجروح (...الیگودرز ۲، زنجان ۸، و تهران ۱۹ نفر).^(۲)
 ۸ دیماه ۱۳۵۷، تلفات: ...، زخمی نظامی ۴۲ نفر (تهران ۳، قزوین ۱، شیراز ۱۳، بندر پهلوی ۲، مراغه ۱، مرند ۱، رشت ۱، شاهرود ۶، زنجان ۵ نفر و ...)^(۳)
 ۹ دیماه ۱۳۵۷، زنجان:

در ساعت ۱۲ ظهر جمعیتی در حدود ۴۰۰۰ نفر در شهر زنجان دست به تظاهرات خشونت آمیز زدند که در نتیجه تیراندازی مامورین از غیرنظامیان ۱ نفر کشته و ۷ نفر مجروح گردیدند.^(۴)

روزنامه رستاخیز، روز ۲۱ دیماه سال ۱۳۵۷:

«مردم زنجان پس از اتمام مجلس یادبودی که به مناسبت شهادت سید جلال مددی راننده تاکسی، که در تظاهرات چند روز قبل شهید شده بود، برپا گردید، دست به یک راهپیمایی و تظاهرات آرام زدند. تظاهرکنندگان شعارهایی علیه رژیم و دولت بختیار می دادند و بر امام خمینی دورد می فرستادند. روز ۵ شنبه همچنین حدود ۱۰ هزار نفر از زارعین و کشاورزان روستاهای اطراف قریه سنبل آباد چهار فرسنگی زنجان رفته و ضمن راهپیمایی و تظاهرات شعارهایی علیه دولت بختیار به طرفداری از آیت الله العظمی امام خمینی دادند.»

همان روزنامه، روز ۱۹ بهمن ماه ۱۳۵۷:

«زنجان نیز شاهد راهپیمایی عظیم مردم بود که پس از استماع سخنرانی در امامزاده سید ابراهیم در خیابانهای شهر صورت گرفت. همچنین در این روز یکی از شعب ۱۳ گانه فروشگاه اسلامی مرکز مسگرهای پایین زنجان، در آمد یک ماه خود را به صندوق خیریه کمک به مستمندان واریز کرد.»

۲- همان مدرک، صفحه ۷۰.

۱- همان مدرک، صفحه ۷۰.

۳- گزارش زمستان ۵۸، صفحه ۱۲۱، (سابق).

۴- همان مدرک، صفحه ۱۲۵.

و بالاخره در شب ۲۳ بهمن ماه، ۱۳۵۷، شیشهٔ جان دیو استبداد پهلوی در هم شکست:

«شب ۲۳ بهمن شهربانی زنجان با ملت اعلام همبستگی کرد و مأموران شهربانی همراه مردم در خیابانها راهپیمایی کردند. همچنین گروهی به زندان شهربانی زنجان ریختند و زندانیان را آزاد کردند. هنگام حمله مردم به زندان مأموران زندان به سوی مردم آتش گشودند و چندین نفر به اسامی پاسبان دهستانی، هدایت اله زمانی، اسماعیل فلاح، نجفعلی خدایی، و محمد کشته و شهید شدند و بدین سان انقلاب اسلامی ایران پیروز شد.»

و بدین گونه بود که انقلاب اسلامی در شهر زنجان به پیروزی رسید و در این شهر همزمان با دیگر نقاط ایران شکل جدیدی از زندگی سیاسی و اجتماعی آغاز گردید که همچنان ادامه دارد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی